

**NASTAVNA JEDINKA 5
PRAVILA I PROPISI
Viši razredi srednje škole**

**Kakva pravila najviše
odgovaraju našim
potrebama?**

Igra donošenja odluka

5.1 i 5.2 Zašto su zajednici potrebna pravila?

Pravila su instrumenti za rješavanje problema

Učenici izgrađuju institucionalni okvir

**5.3 Kakva pravila najviše odgovaraju našim
potrebama? Učenici upoređuju i ocjenjuju svoja
rješenja**

**5.4 Javni skup. Članovi zajednice dogovaraju sistem
pravila**

Nastavna jedinka 5

Pravila i propisi

Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama?

„Pravila su instrumenti” - konstruktivistički pristup razumijevanju institucija

Ovaj slogan sažima bitnu konstataciju o kojoj je riječ u ovoj jedinki. Pravila, zakoni, ustavi i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima mogu se podvesti pod pojam institucije. U ovom priručniku na institucije se gleda kao na proizvode – ljudi su stvorili institucije da bi ispunile određenu svrhu. U tom smislu, „pravila – il,i općenito govoreći, institucije – jesu instrumenti.“

Institucije su instrumenti koji služe svrhama poput ovih:

- Rješavaju ozbiljne probleme u društvu;
- Neutraliziraju potencijalne izvore sukoba, jer osiguravaju stabilnost i sigurnost;
- Definišu odnose moći između društvenih grupa s različitim interesima; na taj način štite slabije, ili isključivo daju sredstva moći nekoj grupi ili čak pojedincima.

Prema tome, da bismo razumjeli institucije, moramo razumjeti svrhu ili interes koji su njihovi autori imali na umu. Institucije su složeni sistemi koji rješavaju složene probleme. Oni su posljedica procesa pregovaranja i sukoba, revolucije ili reforme. U demokratijama je institucionalni razvoj proces kolektivnog učenja koji se događa u okviru proceduralnih pravila, budući da se ustavi moraju mijenjati oprezno i odgovorno.

Učenici shvaćaju pojam institucije kroz ustrojavanje jedne od njih

To ključno razumijevanje nekog pojma – konstruktivistička dimenzija institucionalnog razvoja – prepoznaje se u ključnom zadatku ove jedinice. Učenici se suočavaju s političkim problemom i zadatak im je izmisliti sistem pravila za njegovo rješavanje. Postaju svjesni problema s kojima se bave kreatori institucija i u stanju su analizirati Ustav i zakone svoje zemlje, te ljudska prava, i to mnogo oštroumnije, fokusirajući se na svrhu institucija, a ne na izolovane dijelove pravila i propisa.

Ova verzija 5. jedinice zamišljena je kao nastavak 4. jedinice, no može se obrađivati kao zasebna jedinica koja se sastoji od četiri lekcije (vidi u nastavku daljnje pojedinosti u vezi s ovom mogućnošću). Obje varijante postavljaju isti zadatak i bave se istom temom. Problem s kojim se učenici bave jeste kako bi ribarska zajednica trebala održivo upravljati svojim zajedničkim resursom, zalihama ribe u jezeru (za model ciljeva koji se tiču održivosti vidi Radni materijal za učenike 4.2). Potrebno je riješiti barem sljedeća četiri problema:

1. Kako ribari mogu izbjeći pretjeran ulov i uništavanje ribljih zaliha?
2. Kako ribari mogu ostvariti najbolji rezultat?
3. Kako ribari mogu postići pravednu raspodjelu dohotka?
4. Kako ribari mogu dugoročno ostvariti te ciljeve, sada i ubuduće?

Učenici imaju ključ rješenja ovih problema. Radni materijal za učenike 4.4 sadrži brojke optimalnog održivog ribljeg ulova (42 tone). Ribarima je potreban sistem pravila kojim će se nadzirati njihovo ponašanje u ostvarivanju tih ciljeva. Zadatak učenika je izraditi takav sistem. Općenito govoreći, mogu birati između pristupa koji podrazumijeva „državu“ ili „ugovor“. Oba ova pristupa imaju prednosti i mane (vidi Radni materijal za učenike 5.2).

Oba pristupa su u nekim slučajevima dobro funkcionisela, dok su u drugima doživjela neuspjeh.¹⁴ Da bismo vidjeli da li rješenje do kojeg su učenici došli funkcionise ili ne, moramo ga ispitati, što znači igrati nekoliko krugova ribarske igre (vidi 4. jedinku) u dodatku ovoj jedinki. Jedinke 4. i 5. se stoga mogu kombinirati kako bi predstavljale laboratorij za institucionalni ustroj i održivo upravljanje resursima – što je fantastičan projekt, ali oduzima mnogo vremena.

Jedinka – model koji odražava stvarnost

Kao i 4. jedinka, i ova jedinka zamišljena je kao igra. Učenici završavaju 4. jedinku s idejom rješavanja problema pretjeranog ulova prihvaćanjem cilja koji podrazumijeva održivost (vidi Radni materijal za učenike 4.2). Raspravljali su o tome koja vrsta institucionalnog okvira bi bila primjerena (Lekcija 4), ali nisu to pitanje dubinski istražili. Ova verzija 5. jedinke nastavak je ribarske igre, ali s drugačijim naglaskom: kakva pravila ili zakoni najviše odgovaraju ribarskoj zajednici?

Peta jedinka simulira proces uspostavljanja i dogovaranja institucionalnog okvira za ribarsku zajednicu. Učenici stoga ponovo preuzimaju ulogu članova ribarske zajednice, ali s drugačijim zadatkom. Kreiraju sistem pravila. Model reducira složenost naglašavajući neke vidove koji su važni za problem koji se proučava, a ova igra nije nikakav izuzetak. Ovdje igrači ne trebaju brinuti o ribarenju i osiguravanju sredstava za život. Nema vanjske sile koja bi prekinula njihove rasprave. Model igre stavlja naglasak na stvaranje sistema pravila. Kao i u stvarnom životu, pregovori mogu propasti – igrači možda neće postići dogovor. U tom smislu se kriteriji za uspjeh političkih pregovora i proces učenja u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava razlikuju. Učenici mogu mnogo naučiti u situaciji neuspjelog pregovaranja.

Uloga nastavnika – voditelj igre i predsjedavajući

Kao voditelj igre, nastavnik ima (čak i) manju mogućnost davanja ulaznog doprinosa nego tokom ribarske igre. Kontrolira vrijeme i tako strukturira cijeli proces. U protivnom se takva igra ne bi mogla igrati u razredima u kojima se predaje obrazovanje za demokratiju i ljudska prava. Nastavnik ne smije nagovarati učenike da donesu neku konkretnu odluku. Postupak odlučivanja je otvoren – može propasti ako se učenici ne mogu dogovoriti o načinu, jer su moguće različite odluke. Razlozi zbog koji učenici donose odluku jednako su zanimljivi kao i sam rezultat.

Kako iskoristiti 5. jedinku kao zasebnu jedinku koja se sastoji od četiri lekcije

Osnovna koncepcija jedinke ostaje ista. Sljedeće izmjene omogućavaju da se jedinka obrađuje kao cjelina od četiri lekcije:

- Učenici funkcionisu kao savjetnici ribarske zajednice, a ne kao građani. Savjetnici formiraju timove koji izrađuju sisteme pravila, raspravljaju o njima i konačno dogovaraju model koji žele predložiti zajednici.
- Prva lekcija posvećena je proučavanju problema. Učenici dobivaju primjer jednog ribarskog sukoba (Radni materijal za učenike 4.1, i rješenje problema održivosti - Radni materijali 4.2, 4.4). Učenici stoga trebaju riješiti i taj problem, no mogu se fokusirati na pitanje koja pravila mogu potaknuti, kontrolisati ili čak prisiliti ribare da podrže cilj održivog ribarenja. Učenici se moraju pozabaviti i pitanjem siromaštva.

Uz ovakve izmjene, jedinka može pratiti koncepciju predloženu za integriranu verziju 5. jedinke.

14. Vidi Elinor Ostrom, *Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action* (Upravljanje običnim građanima, Evolucija institucija za kolektivno djelovanje), Cambridge University Press, 1990.

Razvijanje sposobnosti: povezanost s drugim jedinkama u ovom priručniku

Šta prikazuje ova tabela

Naslov ovog priručnika, „Učestvovati u demokratiji“, stavlja naglasak na sposobnosti aktivnog građanina u demokratiji. Tabela pokazuje potencijal sinergijskih učinaka između pojedinih jedinki ovog priručnika. Iz tabele je vidljivo koje sposobnosti se razvijaju u 5. jedinki (označeni red u tablici). Masno uokvirena kolona pokazuje sposobnosti političkog odlučivanja i djelovanja – označene su zbog njihove povezanosti sa učešćem u demokratiji. Redovi u nastavku pokazuju povezanost s ostalim jedinkama u ovom priručniku: koje sposobnosti se razvijaju u tim jedinkama, a koje su podrška učenicima u 5. jedinki?

Kako možemo koristiti ovu tabelu

Nastavnici mogu upotrijebiti ovu tabelu kao instrument za planiranje nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava na različite načine.

- Tabela pomaže nastavnicima koji samo nekoliko lekcija posvećuju obrazovanju za demokratiju i ljudska prava : nastavnik može izabrati samo ovu jedinku i preskočiti ostale, jer zna da se neke ključne sposobnosti, u izvjesnom smislu, razvijaju i u ovoj jedinki – na primjer, analiziranje problema, ocjenjivanje učinaka pravila, istraživanje važnosti lične odgovornosti.
- Tabela pomaže nastavnicima da iskoriste sinergijske učinke koji pomažu da učenici uzastopno uvježbavaju važne sposobnosti i to u različitim, međusobno povezanim kontekstima. U tom slučaju nastavnik odabire i kombinuje nekoliko jedinki.

Jedinke	Dimenzije razvijanja sposobnosti			Stavovi i vrijednosti
	Politička analiza i procjena	Metode i vještine	Političko odlučivanje i djelovanje	
5.Pravila i propisi	Osnovna koncepcija institucionalnih okvira i oblici vlasništva	Timski rad, upravljanje vremenom. Uporedba. Odabir.	Društveni ugovor <i>ili</i> dogovor o predlaganju mogućnosti.	Uvažavanje pravila i propisa radi civiliziranja sukoba
4. Sukob	Nepostojanje pravila dovodi do sukoba.		Savladavanje neformalnog okruženja sukobljenih interesa	
2.Odgovornost	Poticaji mogu snažno uticati na naše ponašanje		Rješavanje dilema, utvrđivanje prioriteta.	Svijest o posljedicama naših odluka.
8.Sloboda	Ostvarivanje slobode traži sistem pravila radi zaštite slabijih.	Raspravljajanje, objašnjavanje nečijeg stajališta.	Sloboda i uspostavljanje okvira.	Međusobno uvažavanje.
6.Vlast i politika	Pravila i propisi su važni instrumenti za rješavanje problema i sukoba.		Kompromis, pokušaji i greške u procesima odlučivanja.	

NASTAVNA JEDINKA 5: Pravila i propisi – Kakva pravila najviše odgovaraju našim potrebama?

Igra donošenja odluka

Tema lekcije	Razvijanje sposobnosti/ishodi učenja	Zadaci za učenike	Materijali i sredstva	Metoda
Lekcije 1 i 2 Zašto zajednici trebaju pravila?	Analitičko razmišljanje, planiranje zadataka. Prepoznavanje političkog problema. Sistem pravila je institucionalna kičma zajednice. Hijerarhija i umrežavanje – dva sistema pravila; javna i privatna imovina.	Učenici sastavljaju sistem pravila za svoju zajednicu. Učenici pripremaju svoja izlaganja.	Radni materijali za učenike 5.1, 5.2, 5.4. Stalak s papirom i flomasteri, projektor ili radni materijali.	Igra donošenja odluka. Rad na projektu.
Lekcija 3 Kakva pravila najviše odgovaraju našim interesima?	Analitičko razmišljanje: Uporedba na osnovu kriterija. Procjena: odabir kriterija i ciljeva. Stavovi i vrijednosti: međusobno uvažavanje. Učinkovitost, kontrola moći, provedba pravila, izvedivost, poštenje.	Učenici upoređuju i ocjenjuju svoje prijedloge. Zadaća: učenici donose odluke o prijedlogu sistema i pravilima za raspravu na skupu.	Radni materijali 5.3, 5.4. Stalak s papirom, ili alternative.	Izlaganja. Rasprava.
Lekcija 4 Rasprava na skupu.	Donošenje odluke. Kompromis, okvirni konsenzus.	Učenici nastoje donijeti jednoglasnu odluku. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.	Radni materijali za učenike 5.4-5.6.	Glasanje. Nastavnikovo predavanje i rasprava.

Lekcija 1 i 2

Zašto zajednica treba pravila?

Pravila su instrumenti za rješavanje problema

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p>Razvijanje sposobnosti odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p>Cilj učenja pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p>Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis materijala predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p>Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.</p>	
Razvijanje sposobnosti	Rad na projektu (saradnja, upravljanje vremenom, samokontrola učenja, orijentacija na proizvod, rješavanje problema. Analitičko razmišljanje, planiranje zadataka, prepoznavanje političkog problema.
Cilj učenja	Pravila i propisi su moćni instrumenti za uticaj i nadzor nad ljudskim ponašanjem. Društvo bez sistema pravila može biti uništeno nekontrolisanim sukobima između njegovih članova. Sistem pravila je institucionalna kičma zajednice. Osnovni odabiri: hijerarhija i umrežavanje – dva sistema pravila; javna i privatna imovina.
Zadaci za učenike	Učenici izrađuju sistem pravila za svoju zajednicu.
Materijali i sredstva	Radni materijali za učenike 5.1, 5.2, 5.4. Stalac s papirom i flomasteri, projektor ili radni materijali za učenike.
Metoda	Igra donošenja odluka, rad na projektu.
Raspored (Lekcija 1)	1. Nastavnik uvodi zadatak. 20 min.
	2. Učenici formiraju grupe i rade na svom projektu. 20 min.
Raspored (Lekcija 2)	3. Učenici rade na projektu. 40 min.

Informacije

Okruženje za igru slijedi princip učenja kroz zadatke: učenici se suočavaju s problemom i moraju pronaći rješenje. Obavješteni su o dijelovima procesa i vremenskom okviru i rade sami.

Igra zahtijeva od učenika da se vrate svojim ulogama članova zajednice i još jednom postanu igrači, do 4. lekcije. Međutim, sada učenici djeluju na drugačijem nivou razmišljanja i s novim zadatkom. Ogroman vremenski pritisak, koji je postojao za vrijeme ribarske igre, više nije problem.

Njihov novi zadatak jeste izraditi sistem pravila. Taj zadatak ima političku dimenziju: igrači moraju donijeti odluku jer zajednica ne može opstati bez postojanja pravila. Učenici se upoznaju s politikom kao praktičnim poslom. Da bi se izbjegla pristrasna rješenja, grupe moraju uključiti pripadnike svih ribarskih sela i uzeti u obzir različita stajališta i iskustva.

Nastavnik ima ulogu voditelja igre. Učenici koji su zaduženi za materijale od nastavnika dobivaju radne materijale. Na početku druge lekcije, nastavnik na pet minuta uzima riječ.

Tom prilikom nastavnik dijeli nacrt pravila za raspravu u sklopu 4. lekcije. Nakon objašnjavanja postupka prije rasprave, Lekcija 4 će teći glatko i ostatak će dovoljno vremena za osvrt koji je jako važan u učenju koje se zasniva na rješavanju zadataka. Ako učenici imaju pitanja ili prijedloge za poboljšanje pravila, mogu ih navesti tokom druge lekcije i zajedno s nastavnikom odlučiti kako će riješiti svaki pojedini problem.

Opis 1. lekcije

1. Nastavnik uvodi zadatak

Učenici spontano iznose svoja iskustva s ribarskom igrom

Nastavnik ih odmah uspijeva angažovati navodeći ih da se prisjete svojih iskustava s igranjem ribarske igre:

1. Opiši probleme s kojima si se suočio igrajući ribarsku igru.

Od učenika se može očekivati razmišljanje o ciljevima koji se tiču održivosti. Ovisno o tome o čemu se raspravljalo, te o njihovom razumijevanju, govorit će i o teškoćama oko uspostavljanja ravnoteže između tih ciljeva i njihovog ostvarivanja kroz duže vremensko razdoblje. Moguć je širok raspon odgovora. Učenici mogu odgovarati jedan drugom dok nastavnik nadzire krug davanja ulaznih informacija.

2. Kaži svoje mišljenje o pokušajima rješavanja ovih problema.

To pitanje uključuje sve: ciljeve igrača, njihov način komuniciranja, njihovu volju i sposobnost da sarađuju, dubinu razumijevanja problema, konačni ishod – uspjeh ili neuspjeh. Ako je potrebno, nastavnik reducira stavljanje naglaska na to opsežno pitanje.

Od učenika se mogu očekivati komentari o nepostojanju jasnih pravila. Ovisno o njihovim odlukama, možda su pokušali donijeti takva pravila.

Učenici mogu predlagati i neke pristupe: pravila zahtijevaju državnu vlast ili najbolje funkcionišu u malim sistemima neformalnog okruženja. Mogu raspravljati i o problemu privatnog ili javnog vlasništva nad ribljim zalihama. Nastavnik zapisuje komentare koji mogu biti povezani s Radnim materijalom za učenike 5.2.

Nastavnik ukratko opisuje zadatak.

Uvodno iznošenje ideja osigurava kontekst za zadatak. Nastavnik objašnjava kako se ribarska zajednica suočila s ozbiljnim problemima zbog nepostojanja jasnog sistema pravila koji bi definisao način, a možda i cilj međusobnog djelovanja.

Iskustvo učenika s ribarskom igrom može se uopćiti:

- Nema ljudskog društva koje nije suočeno s nekim sukobom.
- Niti ijedno ljudsko društvo neće preživjeti ako nema međusobne saradnje.
- Niti jedna zajednica ne može sarađivati, niti rješavati svoje sukobe na miran način bez institucionalnog okvira koji postavlja određena pravila.
- Ta se pravila mogu zakonski provesti, ali moguća su i alternativna rješenja.

Učenici sada istražuju kakva pravila najviše odgovaraju zajednici. Vraćaju se ulozi pripadnika ribarske zajednice, no sada je igra drugačija. Nastupaju kao autori tih pravila. U grupama sastavljaju pravila, upoređuju ih i ocjenjuju te na kraju, na konferenciji, glasaju za sistem koji će vrijediti u njihovoj ribarskoj zajednici.

Plan donošenja odluka

Učenici dobivaju Radni materijal za učenike 5.1.

Nastavnik objašnjava da je igra model procesa političkog odlučivanja – posebnog procesa koji se sastoji od uvođenja osnovnih pravila, a ne proces koji se događa u već uspostavljenim okvirima.

Igra se nastavlja do 4. lekcije kada učenici prekidaju igru i osvrću se na stečeno iskustvo. Radni materijal 5.1 opisuje program i nudi informacije o tome zašto je korištena ova konkretna igra. U igri, kao i u stvarnosti, ono što je dobar okvir za zajednicu predstavlja praktično a ne akademsko pitanje. Učenici moraju odlučiti.

Učestvovati u demokratiji

Nastavnik dijeli Radni materijal za učenike 5.2 kao vodič za neka ključna pitanja koja valja razmotriti. Ako su učenici tokom uvodnog iznošenja ideja iznijeli neke argumente koji se mogu povezati s tim radnim materijalom, nastavnik im na to skreće pažnju.

Ako su učenici spremni započeti, formiraju grupe.

2. Učenici rade na svom projektu (lekcije 1 i 2)

Učenici formiraju grupe od po četiri do šest učenika. Članovi ribarskih posada naizmjenično pišu svoja imena na tablu ili stalak s papirom, nastojeći da njihova ribarska posada bude zastupljena preko barem jednog člana svake grupe. Nastavnik objašnjava da je važno uzeti u obzir različita iskustva i stajališta sve četiri posade. Nastavnik evidentira članove pojedinih grupa.

Članovi grupe najprije raspodjeljuju osnovne zadatke: 1-2 izlagača, 1-2 sastavljača, vođa grupe (predsjedavajući), kontrolori materijala i vremena, osoba koja sve prati. Grupe se sastaju oko školskih klupa koje su maksimalno udaljene jedna od druge. Kontrolor materijala prikuplja materijale za svoju grupu.

Učenici rade u grupama u drugom dijelu 1. lekcije i tokom 2. lekcije.

Učenici imaju slobodu planiranja svoga rada, uključujući i domaću zadaću.

Opis 2. lekcije

Učenici razmjenjuju svoje ključne odluke

Na početku 2. lekcije nastavnik traži od svake grupe da izvijesti o svojim ključnim odlukama – hijerarhiji ili umrežavanju – ili mješovitom sistemu? Treba li postojati privatno ili javno vlasništvo nad ribljim zalihama? Ako su dvije ili više grupa donijele iste odluke, nastavnik ih potiče na razmjenu rezultata u nekom trenutku tokom lekcije. Takva razmjena stajališta tokom rasprave može biti vrlo korisna, jer se slični modeli mogu spojiti u jedan.

Grupama koje žele nastaviti raditi samostalno to treba i omogućiti.

Prethodni dogovor o proceduralnim pravilima

Kada nastavnik na početku druge lekcije uzme riječ, učenicima će podijeliti Radni materijal za učenike 5.4 i zamoliti grupe da pročitaju prijedloge i odluče jesu li prihvatljivi. Na kraju lekcije grupe pristupaju glasanju. Ako postoje primjedbe ili pitanja, treba ih postaviti tokom lekcije.

Grupe pripremaju svoja izlaganja

Osobe zadužene za materijale skupljaju materijale za izlaganja u okviru lekcije.

Nastavnik ne interveniše ako neka grupa kasni, ali može podsjetiti grupu da učenici moraju biti spremni sa svojim izlaganjima prije nego što počne treća lekcija, što im daje priliku da kod kuće izvrše posljednje pripreme.

Nastavnik moli sastavljače da pripreme konačni prijedlog, napisan rukom ili na računaru - koji mogu potpisati svi pripadnici zajednice (vidi proceduralna pravila u Radnom materijalu za učenike 5.4).

Lekcija 3

Kakva nam pravila najviše odgovaraju? Učenici upoređuju i ocjenjuju svoja rješenja

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p>Razvijanje sposobnosti odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p>Cilj učenja pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p>Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis materijala predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p>Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.</p>	
Razvijanje sposobnosti	Analitičko razmišljanje: uporedba na osnovu kriterija. Procjena: odabir kriterija i ciljeva. Stavovi i vrijednosti: međusobno uvažavanje.
Cilj učenja	Učinkovitost, kontrola moći, provedba pravila, izvodivost, pravednost.
Zadaci za učenike	Učenici upoređuju i ocjenjuju svoje nacрте prijedloga. Domaća zadaća: učenici donose odluke i pravila u obliku nacрте pripremljenog za skupštinu.
Materijali i sredstva	Radni materijali za učenike 5.3, 5.4; stalak s papirom (ili alternativa).
Metoda	Izlaganja. Rasprava.
Raspored	1. Učenici predstavljaju svoja rješenja. 20 min. 2. Učenici upoređuju svoje prijedloge. 15 min. 3. Učenicima se zadaju dva domaća zadatka. 5 min.

Informacije

Nastavnik može otprilike predvidjeti kojim putem će učenici krenuti, no ništa više od toga. Ulazne informacije su za nastavnika nove jednako kao i za učenike. Bave se teškim pitanjima na koja se odgovara na različite načine, kao što se vidi iz prošlih i sadašnjih političkih sistema. Pripadnici zajednice traže rješenje koje najviše odgovara njihovim potrebama. Dogovaraju cilj, no mogu imati različite ideje o tome kako ga ostvariti.

Ova lekcija je vježba iz demokratske političke kulture.

Nastavnik treba poticati učenike na upoređivanje i ocjenjivanje analitičke i praktične vrijednosti njihovih prijedloga, a i sam bi trebao to učiniti. Učenicima treba biti jasno da je davanje prednosti nekom konkretnom pristupu institucionalnog ustrojstva često povezano s iskustvom i vrijednostima. To drugo nije otvoreno za raspravu niti obrazlaganje. Učenike treba poticati da govore u atmosferi međusobnog uvažavanja. Hoće li zajednica na kraju prihvatiti njihov prijedlog sasvim je nešto drugo.

Opis lekcije

1. Učenici iznose svoja rješenja

Grupe naizmjenično predstavljaju svoje prijedloge. Svi učenici koriste Radni materijal za učenike 5.3 kao instrument za upoređivanje.

Redoslijed izlaganja: grupe koje imaju neke zajedničke odluke izlažu jedna za drugom jer se tako mogu lakše upoređivati. U tom slučaju se vrlo brzo pojavljuju dvije osnovne alternative.

2. Učenici upoređuju nacрте prijedloga

Radni materijal za učenike 5.3 sadrži kriterije za uporedbu. Predstavljamo nekoliko mogućih kombinacija – no učenici će svojom kreativnošću doći i do drugih rezultata!

A. Osnove

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Model upravljanja	Državna vlast	Državna vlast	Umrežavanje	Mješoviti model
Oblik vlasništva	Javno vlasništvo	Privatno vlasništvo	Javno vlasništvo	Privatno vlasništvo
Tendencija	Centralizirana planska ekonomija ili „ekološka diktatura“	Tržišna konkurencija (kapitalizam) + „jaka država“ (zapadni model)	Kantonalni model, samostalna zadruga	Polu-samostalna zadruga; pravila o isporuci viška ribe zadrugi

B. Pravila

Ne postoji jasna povezanost nekih modela i pravila. Moguće su različite kombinacije. Neka od najvažnijih pitanja spomenuta su u Radnom materijalu 5.3:

- Da li je cilj definisan?
- Ko je ovlašten da donosi odluke?
- Postoje li instrumenti za provedbu pravila?
- Jesu li uključene mjere protiv zloupotrebe moći?

3. Učenici raspravljaju o prijedlozima

Učenici u raspravi primjenjuju kriterije na pojedinačne modele. Vjerovatno daju prednost modelima koji imaju isti osnovni pristup kao i njihov model, pa će se o razlozima njihovog odabira raspravljati. Međutim, postoje neki kriteriji prema kojima se mogu ocjenjivati svi modeli. Ako se učenici na njih ne osvrnu, to može učiniti nastavnik:

- Cilj koji se odnosi na održivost: da li nacrt prijedloga osigurava podršku ribarima u ostvarivanju cilja održivosti? (Vidi radni materijal za učenike 4.1.)
- Izvodivost: je li sistem pravila dovoljno jednostavan da bi bio razumljiv i primjenjiv u praksi?
- Pravednost: jesu li pravila pravična?
- Demokratija i ljudska prava: da li pravila zadovoljavaju standarde demokratije i ljudskih prava?
- Legitimnost: jednoglasna odluka o sistemu pravila veoma je poželjna. Mogu li se pripadnici zajednice dogovoriti oko jednog sistema pravila?

4. Domaća zadaća: učenici odabiru

Nastavnik raspravu privodi kraju nekoliko minuta prije završetka časa. Njegova uloga je rukovoditi igrom i objasniti učenicima da će se u zadnjoj lekciji sastati pripadnici zajednice radi usvajanja sistema pravila.

Učenici imaju dva zadatka za skupštinu:

Zadatak br. 1: izabrati nacrt pravila

Nema više vremena za detaljnu raspravu. Stoga učenici za domaću zadaću moraju donijeti odluku. Odluku moraju donijeti u svakom slučaju, pa stoga moraju biti spremni na kompromis. Okvir koji ispunjava neke osnovne kriterije bolji je od alternative prema kojoj treba nastaviti bez njega.

Učenici mogu dati prednost nekim osnovnim koncepcijama ili kriterijima i na taj način izvršiti odabir.

Moraju pripremiti kratku izjavu kojom će navesti ostale pripadnike zajednice da prihvate njihov najbolji model.

Zadatak br. 2: prihvatiti ili modificirati proceduralna pravila za skupštinu

Nastavnik objašnjava:

Ne samo sama zajednica, već i važan sastanak kao što je skupština traži sistem pravila. Pripadnici zajednice moraju se dogovoriti o tim pravilima prije početka skupa. Bez prethodnog dogovora, mogu se pojaviti teške situacije ako se članovi ne mogu dogovoriti oko glasanja ili prebrojavanja glasova.

Radni materijal za učenike 5.4 sadrži nacrt proceduralnih pravila. Ona će biti prva na rasporedu jer će se odmah primjenjivati. Učenici stoga moraju prethodno definisati svoje mišljenje: prihvataju li nacrt onakav kakav jeste, ili ga žele promijeniti?

Lekcija 4

Skupština

Članovi zajednice dogovaraju sistem pravila

<p>Ova tabela sažima informacije koje su nastavniku potrebne u svrhu planiranja i izvođenja časa.</p> <p>Razvijanje sposobnosti odnosi se direktno na obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.</p> <p>Cilj učenja pokazuje šta učenici znaju i razumiju.</p> <p>Zadatak (zadaci) koji se daju učenicima, uz metodu, važni su sastavni dijelovi procesa učenja.</p> <p>Kontrolni popis materijala predstavlja pomoć u pripremi časa.</p> <p>Raspored nastavniku omogućuje okvirno planiranje vremena.</p>	
Razvijanje sposobnosti	Donošenje odluke.
Cilj učenja	Kompromis, konsenzus oko sistema pravila.
Zadaci za učenike	Učenici pokušavaju postići jednoglasnu odluku. Učenici se osvrću na svoje iskustvo.
Materijali i sredstva	Radni materijali za učenike 5.4-5.6.
Metoda	Glasanje. Nastavnikovo predavanje i rasprava.
Raspored	1. Učenici održavaju skupštinu. 20 min.
	2. Učenici se osvrću na svoje iskustvo. 20 min.

Informacije

Za učenike, skupština radi konstituisanja osnivača predstavlja primjer učešća u demokratiji. Učenici su u ulozi ustavnih zakonodavaca. Skupština zahtijeva sistem pravila koja učenici moraju usvojiti prije njenog početka. Uz osiguranje strukture procedure učenici mogu preuzeti potpunu odgovornost, uključujući i predsjedavanje skupštinom.

Učenje kroz rješavanje zadataka uvijek zahtijeva promišljanje. Učenici mogu naučiti kroz rad samo ako razmišljaju o onom šta rade ili šta su učinili. Zbog čega je to promišljanje/osvrt od značaja? U toj fazi osvrta na učinjeno stiču se osnovne spoznaje. Učenici shvataju šta se može generalizirati. U takvom slijedu učenja, učenici nauče zbog čega je zajednicama potreban institucionalni okvir da bi preživjele, te o kojim problemima i rizicima treba voditi računa kada se vlastima dodjeljuje moć.

Kada je riječ o ovoj jedinki, predložimo da nastavnik održi kratko predavanje kako bi stavio naglasak na spoznaju. Učenici dogovaraju na te ulazne informacije u raspravi i upitniku kojem se traže povratne informacije.

Opis lekcije

Način sjedenja u učionici

U oba dijela lekcije – skupštini i osvrtnu – učenici sjede u krugu, bez školskih klupa, ili su im klupe složene u pravougaonik. Predsjedavajući sjedi za katedrom, u blizini table ili stalka s papirom.

1. Učenici održavaju skupštinu

Učenici održavaju skupštinu u skladu s pravilima koja su dogovorili. Nastavnik posmatra i sluša. Nastavnik ne treba ni na koji način intervenirati, osim ako učenici ne zapadnu u ozbiljnije probleme (npr. nesporazum oko primjene pravila), što baš i nije za očekivati.

Nastavnik prati učenike u igranju njihovih uloga. Koristi priliku da nastavak lekcije prilagodi iskustvu učenika.

2. Učenici se osvrću na stečeno iskustvo

Nastavnik u svom predavanju sažima jedinke 4 i 5

Učenici dobivaju Radni materijal za učenike 5.5 prije predavanja. U svom predavanju nastavnik govori o tome što se dogodilo tokom protekle dvije igre, ribarske igre i igre donošenja odluka. One su pokazale historijski proces tokom kojeg se društvo razvija u zajednicu koja ima svoj sistem pravila. Ovisno o izboru učinjenom na skupštini, društvo u ovoj fazi osniva državu s ustavom i jasno definisanim zakonodavnim ovlastima te načinom provedbe zakona, ili pripadnici zajednice izabiru pristup umrežavanja, možda s ciljem izbjegavanja moguće zloupotrebe moći. Nastavnik prilagođava svoje predavanje rezultatima igre. Pored ostalog, učenici su pokušali prevazići uzrok neprestanih sukoba u ribarskoj zajednici definisanjem politike održivosti.

To je u osnovi proces modernizacije. Igre su ukazale na važnu paralelu s društvenom i historijskom realnošću, ali i na značajne razlike (vidi zaključke).

Učenici reagiraju na predavanje

Ovakvo predavanje nudi učenicima materijal za razmišljanje. Zahvaljujući igri, poznate su im sve činjenice. Ono što je novo i važno u fazi osvrta predstavlja ono što se može generalizirati i primijeniti na druge probleme i zadatke.

Učenici mogu postavljati pitanja koja olakšavaju razumijevanje i davati svoje komentare u smislu slaganja ili neslaganja.

Mogu postavljati pitanja o stvarima koje ih zanimaju. To otvara mogućnosti nastavniku i učenicima da zajedno planiraju daljnje lekcije i jedinke. Na primjer, šta se može obrađivati u drugim jedinkama ovog priručnika? Šta se može povezati sa zahtjevima nastavnog programa? Koliko vremena imaju na raspolaganju? Da li učenike zanima neki istraživački zadatak?

Možda će učenici predložiti ponovljeno igranje ribarske igre – ponavljanje nekoliko krugova uz primjenu faze promišljanja i razumijevanja koju su sada već dostigli.

Učenici daju svoje vlastite povratne informacije

Nastavnik učenicima dijeli Radni materijal 5.6. To je upitnik koji učenicima pomaže osvrnuti se na proces učenja kroz koji su prošli. Njihovi odgovori sadrže važne informacije koje nastavniku pomažu da poboljša svoj budući rad. Ako učenici imaju portfolio, upitnik treba postati njegov sastavni dio.

Ako nastavnik želi čitati upitnike, nekim učenicima može biti draže da odgovaraju anonimno.